

**Joan NOGUÉ [ed.] (2018). *Yi-Fu Tuan. El arte de la geografía*.
Barcelona: Icaria Editorial (Espacios Críticos, 11), 264 p.**

Sobre Yi-Fu Tuan i la geografia humanística¹

Abel Albet

*Departament de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona*

Presentació

Molt bona tarda. Deixeu-me començar expressant el meu agraïment a les paraules de presentació del president així com a l'excel·lent predisposició de la Societat Catalana de Geografia a l'hora d'organitzar aquest acte.

Sóc aquí com responsable, juntament amb Núria Benach, de la col·lecció "Espacios Críticos"² en la qual s'insereix el volum que avui presentem: *Yi-Fu Tuan. El arte de la geografía* (Nogué, 2018). En preparar aquesta sessió, en Joan Nogué, autor del llibre, em demanava que fes una presentació llarga, no pas unes breus paraules de compromís: això em serà fàcil perquè també sóc aquí per un interès personal, que ve de lluny (Albet, 1988), envers la geografia humanística, envers la dimensió de "lloc" i envers el mateix Yi-Fu Tuan... però ben conscient que avui els protagonistes són Yi-Fu Tuan i Joan Nogué.

Nogué

La trajectòria de Joan Nogué és prou coneguda: catedràtic de Geografia Humana a la Universitat de Girona, ha estat director de l'Observatori del Paisatge durant una colla d'anys i és membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans; fou l'introduïdor de la geografia humanística a Espanya, primer a través d'allò que abans anomenàvem "tesina" (*El bosc, element clau d'un paisatge i d'una comunitat*, 1981) i, després, amb la tesi doctoral *Geografia humanista i paisatge: una lectura humanista del paisatge de la Garrotxa a través de la literatura i de cinc grups d'experiència ambiental* (1984), ambdues presentades al Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Les publicacions que se'n

---

1. El text reproduïx les paraules pronunciades el dia 29 de maig de 2018 en l'acte de presentació del llibre *Yi-Fu Tuan. El arte de la geografía*, editat per Joan Nogué i publicat per Icaria Editorial dins la col·lecció "Espacios Críticos" (vol. 11). S'ha optat per mantenir el format de l'exposició tal com fou pronunciada, tot incorporant-hi les notes necessàries per referenciar les cites que hi figuren, així com les principals fonts emprades.

2. http://www.icariaeditorial.com/coleccion_detallada.php?id=41&orden_num=true

Foto: Alex Cumpido

Joan Nogué, Josep Oliveras i Abel Albet

derivaren (Nogué, 1983a, 1983b, 1985a, 1985b, 1985c, 1986) es convertirien aviat (i encara ho són avui) en referents obligats sobre la geografia humanística (la seva mirada teòrica, els plantejaments metodològics, la manera d'afrontar els estudis de casos, etc.). Posteriorment s'hi afegirien les nombroses publicacions que en Joan Nogué ha anat escampant (tant en llibres i revistes acadèmiques com en articles en diaris i de gran difusió) sobre la dimensió del lloc i, sobretot, la realitat del paisatge (Nogué, 2008, 2012).

Si per a Nogué, Tuan fou un dels inspiradors necessaris i recurrents en aquelles recerques inicials, la seva estada postdoctoral a la Universitat de Wisconsin a Madison (Estats Units) a l'encalç, precisament, de la docència i la recerca del professor Tuan, acabarien de consolidar una relació estreta, continuada i encara vigent. És precisament aquest sòlid i intens contacte mantingut entre Tuan i Nogué el que propiciaria l'oportunitat i garantiria la solidesa d'un llibre d'"Espacios Críticos" dedicat a Tuan i elaborat per Nogué. Com bé sabeu, els llibres de la col·lecció incorporen un repàs bio-bibliogràfic del personatge en qüestió, una entrevista, una antologia de textos, un text inèdit i un capítol d'anàlisi de quines han estat les aportacions més essencials del personatge estudiat: tot plegat requereix un notable esforç i dedicació i una significativa complicitat entre autor i personatge. Pensem que el resultat d'aquest procés de més de cinc anys i que es materialitza avui en el llibre tenim a les mans ha valgut la pena. Aprofitem l'ocasió per reiterar el nostre agraïment i reconeixement a Anna Monjo, directora d'Icaria Editorial, aquí present, pel seu continuat i incondicional suport a aquest projecte.

Tuan

I què dir de Yi-Fu Tuan? Joan Nogué ens en parlarà a bastament a continuació i no em pertoca aturar-m'hi però és bo situar-lo com el més evident i conegut representant (juntament amb la recentment traspassada Anne Buttimer i altres

estudiosos) de l'anomenada geografia humanística. Si bé ell mateix sempre ha refusat una adscripció estricta i inequívoca a aquesta escola de pensament geogràfic és indubtable el seu pes decisiu en l'establiment i consolidació d'aquesta mirada peculiar dins el marc conceptual de la geografia.

Què hi fa un geògraf arrelat en la fenomenologia com Tuan en una col·lecció com "Espacios Críticos"? Els qui coneixeu Tuan sabreu que difícilment el podem qualificar de "radical" (ni per les formes de pensar i d'actuar ni pels continguts de la seva geografia) i menys si el comparem amb la "radicalitat", contundent a vegades, d'alguns dels altres personatges que integren la col·lecció (Richard Peet, Doreen Massey, Neil Smith, David Harvey, per esmentar-ne algun). Tuan està lluny de ser etiquetat com *activista* (ni tan sols per afrontar la seva escassament confessada homosexualitat), ni se li coneixen militàncies socials o polítiques de cap tipus, encofurnat tota la seva vida en el plàcid redós de la vida universitària.

És cert que Tuan ha estat (i és!) un professor respectat i, sobretot, molt ben valorat, i la seva docència ha generat un ampli "club de fans", que difícilment, però, podríem qualificar d'"escola". Un únic article de la seva extensa bibliografia està firmat en coautoría (que resulta ser, a més, de la seva etapa de juvenesa), fet que palesa una trajectòria molt individualitzada, oberta però focalitzada en un projecte molt personal, quasi solitari.

De Tuan també és sorprenent el fet de no ser, malgrat el seu cosmopolitisme, un geògraf "viatjat": tot i que, pels seus orígens i trajectòria, ha esdevingut un veritable pont entre la cultura oriental i l'occidental, quasi bé mai ha sortit dels Estats Units ni per raons acadèmiques (pràcticament l'única estada a l'exterior fou amb motiu dels seus estudis de llicenciatura i màster a Oxford, al Regne Unit, i una breu estada a Toronto, al Canadà) ni personals (va tardar més de 60 anys a tornar a visitar la seva Xina natal). Tampoc ha estat un conferenciant habitual en altres universitats nord-americanes (fora de la seva) ni en els congressos del ram. Tanmateix, és una persona molt ben coneguda i molt respectada en molts altres cercles de les humanitats i del món literari i intel·lectual extens.

A *¿Quien soy yo?*, una magnífica però insòlita autobiografia, Tuan reconeix que no ha lluitat per resoldre les injustícies socials i polítiques (Tuan, 1999, p. 105-106, 160) i, doncs, que la seva geografia mai no es va alinear amb les geografies radicals dels anys 70, 80 i posteriors, ans més aviat s'ha dedicat a denunciar, diu ell, les injustícies "físiques/biològiques". Al mateix llibre, Tuan també ve a dir que es pot ser "radical" sense haver de ser marxista: potser aquesta afirmació palesa tant el seu posicionament allunyat de determinades ideologies com pretén justificar/explicar la seva nul·la militància i activisme.

La geografia humanística

En el context de la col·lecció "Espacios Críticos", sovint hem repetit que entenem com "ser crític" qui no dóna per bons els discursos heretats i imposats, les idees sobrevingudes, les inèrcies preestablertes, les modes tendencials... ans ho

qüestiona tot i, si és necessari, ho tomba, ho refà o ho revoluciona. En aquest sentit és bo recordar que la geografia humanística va aparèixer com a refús a la recerca de lleis científiques que no tenien sentit per a les persones i davant l'abstracció i el mecanicisme imposat per la geografia teòrica i la quantitativa. Segons els humanístics, l'ús de models havia fet oblidar i fins menysprear que, malgrat que l'abstracció és perfectament legítima, aquesta és possible només en considerar que darrera d'ella sempre hi ha territoris concrets i localitzats i persones que habiten i s'organitzen damunt aquests territoris. Davant els plantejaments neopositivistes que afirmen que el comportament de les persones és racional, mesurable i, per tant, previsible objectivament, i que s'insereix en un món igualment objectiu i únic, les bases fenomenològiques de la geografia humanística van remarcar que la lliure i imprevisible consciència humana havia de ser l'únic i veritable paràmetre d'anàlisi; l'exploració del món de l'experiència humana (única font possible de coneixement) havia de ser l'estudi de l'experiència immediata, quotidiana: l'estudi del "món viscut". Així, les seves anàlisis van començar a incloure percepcions, sensacions, records, mites, fantasies, actuacions i, doncs, les relacions (no pas aleatòries ans plenament intencionades múltiples i no-unívocues) entre les persones i el món (o mons, ja que n'hi haurà tants com actituds personals). L'escala que interessava tractar era la del lloc, en tant que àmbit més carregat de sentit per a les persones.

La primera geografia humanística dels anys 70 es mostrà, doncs, extremadament bel·ligerant contra la geografia teòrica-quantitativa i contra el model positivista d'entendre la ciència; els atacs (dels que en queda escassa memòria) van ser molt molt durs... tant o més que els que en aquell mateix moment fa la naixent geografia radical i marxista. Un exemple: Anne Buttimer participa inicialment, i de manera ben activa, en el grup de geògrafs socialistes radicat a Clark i fa part de la revista *Antipode*.

I és que, certament, destacar el valor de les emocions, dels sentiments, de l'esperit, dels llocs... en una època, unes circumstàncies, una geografia que remarcava el valor de l'economia i de la materialitat (ja fossin les geografies quantitatives o les radicals)... té molt de "crític", de contracorrent. No era una lluita fàcil demostrar que els llocs, més enllà de marques topològiques, podien/havien de ser considerats com indrets carregats de significat i valor. Davant les fredes estadístiques, considerades com legitimadores d'una mirada racional i fonament de tota recerca científica... l'aposta per unes metodologies qualitatives era molt i molt agosarada. I, més encara: posar en dubte la definició del que és ciència, repensar la nostra manera d'acostar-nos al món (i, doncs, d'estudiar-lo, d'entendre'l, de canviar-lo) implica un trasbals epistemològic contundent. Una anècdota personal: la primera vegada que vaig escoltar en Joan Nogué jo era en el darrer any de llicenciatura i en el marc de l'assignatura de Pensament Geogràfic la professora Rosa Ascon va convidar-lo a explicar què era això de la geografia humanística. En Joan acabava de presentar la seva tesi doctoral i jo em vaig atrevir a preguntar-li... com s'ho feien ell, en Tuan, els "humanístics"... per defensar-se davant els atacs acusant-los que allò que ells feien "no

era ciència”, no era científic. La seva resposta, tranquil·la i fonamentada, ens va convèncer, però ens va deixar preocupats: “no es tracta de *defensar-se* de cap acusació, ans de veure-ho com una forma diferent d’acostar-nos a la ciència, a la societat, al món”.

En aquest sentit, segurament la geografia de Tuan dels 70 i 80 la podem considerar molt “crítica”, molt “revolucionària” (tot i que segurament ell no ho pretenia i encara avui no ho vegi així). Entesa així, la geografia humanística va suposar un gran repte, un gran desafiament a la geografia del moment. Seria interessant preguntar-se (i, doncs, estudiar) per què la geografia humanística va perdre tan aviat (massa aviat?) aquell caràcter radical, o si més no crític, i va adoptar (o potser se li atribuï des de fora, per tal d’igualir-la?) una mirada conservadora i descriptiva, allunyada del compromís i de la revolució.

Avui

Deixeu-m’ho dir de manera planera: segurament avui hi ha “molt Tuan” i “molta geografia humanística” circulant, però sota altres “etiquetes” o bé subtilment incorporat en àmbits i temes ben diversos. La seva aportació és present (sovint de manera inconfessada i/o inconfessable) tant en moltes *geografies* posteriors com en moltes altres disciplines. Així, tal com havia proposat la geografia humanística en la seva etapa inicial...

– des dels anys 90 el postmodernisme també qüestionarà, de soca-rel, què és ciència i quins són els seus límits i definició;

– posteriorment l’èmfasi (o si més no l’atenció) en les mirades d’*altres* (que ho són per raons de raça, de gènere, de sexe...) apareixerà amb força en els discursos postcoloniais i de l’alteritat;

– en pocs anys les metodologies qualitatives assoliran un nivell de “normalització” tal que, més enllà del treball etnogràfic, ha esdevingut habitual (i fins imprescindible) que les recerques en ciències socials i humanitats (i no només aquestes!) incorporin enquestes, entrevistes, observació participant... o que el cinema, la literatura, la pintura, etc. siguin fonts d’informació i coneixement si més no tan transcendents com unes estadístiques;

– també els sentits, sensacions i sentiments acabaran sent cabdals per copsar el territori i la societat: des del tombant de segle les geografies emocionals seran més que una moda o una tendència i, potser sense saber-ho (potser sense anomenar-los així), incorporaran aquelles topofílies i topofòbies, aquells espais viscuts... tan “humanístics”;

– les percepcions i els desigs passaran a ser un factor clau en la planificació urbana i regional: ara està ben clar que, per assegurar el seu bon funcionament (l’èxit!) i per assolir nivells mínims d’integració social i justícia espacial, el disseny dels espais públics o de les infraestructures i equipaments ha d’incorporar les percepcions i les expectatives de la ciutadania, més enllà de les decisions de tècnics i polítics;

– la importància del lloc (ja sigui entès com escala, tema, dimensió, àmbit, etc.) estarà en la base de les noves geografies regionals, dels estudis de localitats, del debat local/global;

– el paisatge, segurament un dels conceptes paradigmàtics de la geografia humanística, adoptarà carta de naturalesa social, política i fins i tot jurídica.

Un exemple més: una lectura atenta del llibre de Tuan *Cosmos y hogar* (Tuan, 1996) evidencia fins quin punt el seu text no deixa de ser sinó un clar precedent de les posteriors mirades cosmopolites que s'ha volgut posicionar com alternatives a la globalització. Al mateix llibre es parla de la importància de la “cura”, de les emocions i dels vincles assistencials entre les persones, molt abans que aquests termes es posin “de moda”. I passa el mateix quan a les pàgines d'aquest mateix llibre es remarca el pes i el valor de la comunitat i del que és comú per entendre i transformar les relacions socials damunt el territori. Fet i fet, doncs, *Cosmos y hogar* conté molts elements de crítica social, econòmica i política... però com que no estan fonamentats en ideòlegs clàssics (com Marx, Lefebvre, o tants d'altres) ans en un corpus humanístic molt potent... segurament aquesta crítica social, econòmica i política... ens sembla “light” o fins i tot poc social, poc econòmica, poc política. Llàstima.

Sobre Tuan

Per conèixer la vida i l'obra de Tuan comptàvem amb el ja esmentat *¿Quien soy yo?*, que porta el significatiu subtítol de *Una autobiografía de la emoción, la mente y el espíritu* i permet entendre o, si més no, entreveure, facetes de la seva vida i trajectòria que ajuden a explicar aspectes que apareixen a les seves publicacions: la seva enorme empatia envers les persones que contrasta amb un caràcter aparentment solitari; les raons d'inserir la seva fe en la interpretació del dia a dia; la forma d'afrontar i resoldre el “xoc” cultural Xina-Estats Units, etc. *¿Quien soy yo?* ajuda molt bé a comprendre el personatge, les seves circumstàncies, el seu tarannà... però *Cosmos y hogar* també té molts trets autobiogràfics, cosa que evidencia una premissa humanista (i humanística) per excel·lència en Tuan: la indestriable barreja entre el que és personal i el que és acadèmic. Les seves famoses *Dear Colleague*³ no deixen de ser una autobiografia personal i intel·lectual.

Tuan i els seus textos estan indefectiblement presents en totes les obres de referència sobre la geografia i l'humanisme contemporanis. Així, el capítol de Cresswell (2008) dins *Key texts in Human Geography* suposa una visió interessant de les aportacions de Tuan (del que diu i del que oblida, de les seves influències i dels seus crítics, de les seves virtuts i limitacions). El text de Paul Rodaway (2004) a *Key thinkers on space and place* és més asèptic que el de Cresswell però

3. Cartes, inicialment ciclostilades, que sempre amb aquest encapçalament i amb prou regularitat, Tuan repartia entre els seus col·legues posant-les en les bústies del seu Departament. El recull d'aquests cartes donaria peu a un llibre amb el mateix títol (Tuan, 2002); també són accessibles a la seva pàgina web: http://www.yifutuan.org/dear_colleague.htm.

aporta reflexions igualment interessants sobre la influència/inspiració que ha suposat l'obra de Tuan. Igualment, Entrikin i Tepple (2006), a *Approaches to Human Geography*, fan una excel·lent contextualització de la geografia humanística i la construcció del lloc.

Cal fer un esment especial al llibre *Textures of Place* (Adams *et al.*, 2001), perquè és el recull selectiu de les comunicacions presentades al congrés de l'*Association of American Geographers* del 1998 en les sessions dedicades a Tuan amb motiu de la seva jubilació alhora que inclou altres textos relacionats amb l'enfocament humanístic: el llibre li està dedicat (així consta a la portadella interior) i és, de fet, un dels poquíssims homenatges que li van ser dedicats. El conjunt de l'obra és una reivindicació de la geografia humanística i de Tuan en un moment en que ningú els reivindicava... i en un moment en que "altres geografies" (noves geografies culturals, geografies emocionals, etc.) semblaven aixecar el vol i trepitjar la geografia humanística... sense voler reconèixer (potser inconscientment... o potser molt conscientment!) l'enorme llegat que incorporaven de la geografia humanística (pel que fa a temes, metodologies, enfocaments, conceptes, etc.). El capítol introductor de *Textures*, escrit pels tres editors, és un panegíric del valor de la geografia humanística i, en ella, de la necessitat i de la potència del concepte de lloc; el capítol final ("Geographer as humanist", de J. Nicholas Entrikin) és, tot ell, un al·legat *tuanià*, i el seu autor arriba a dir que Tuan és "the perfect humanistic geographer" (p. 437).

Així doncs, fins ara, *Textures of Place* venia a ser, de fet, l'únic llibre d'estudi, de reivindicació, d'homenatge sobre Tuan. El llibre que ara presentem omple aquest buit... no només per a l'audiència de parla castellana⁴ ans per al conjunt del planeta.

Coda

En el context especial i específic de la geografia dita *humanística*, Tuan és un personatge que (d'una manera peculiar, és cert) ha contribuït decisivament a que la visió que geògrafs i no geògrafs tenien sobre la geografia canviés substancialment tot i (o potser degut a) no seguir els "estàndards" habituals de la "ciència" geogràfica". I això és, no cal dir-ho, una enorme aportació... crítica!

Malgrat això (o potser, de nou, degut a això?), Tuan és un savi, erudit, humanista no prou (ben) valorat en geografia... i, doncs, que sovint ha estat més reivindicat en el marc general de les humanitats que no pas en el de la geografia (Lynch, 2003; Ruiz-Domènec, 2004). Vet aquí, potser, on rau la radicalitat de Tuan: haver sabut portat fins l'extrem el valor i el compromís de les humanitats des d'una mirada de geògraf.

El llibre de Joan Nogué que avui presentem posa de relleu l'originalitat, el valor i la genialitat del Tuan geògraf i humanista; ens descobreix el pensament

4. A més de les traduccions que incorpora l'obra que avui es presenta (Nogué, 2018), en el mercat és possible trobar les versions castellanes de *Topophilia* (Tuan, 1974), "A view of Geography" (Tuan, 1991), *Escapism* (Tuan, 1998), *Romantic Geography* (2013), i les ja esmentades *Cosmos and Hearth* (1996), i *Who am I?* (Tuan, 1999).

d'un autor excepcional i de qui tenim moltes coses per aprendre i, doncs, de qui, si no l'hem llegit, ens estàvem perdent coses molt importants.

Moltes gràcies per l'amabilitat de la vostra assistència i atenció.

Bibliografia

- ADAMS, Paul C.; Steven HOELSCHER; Karen E. TILL [ed.] (2001). *Textures of Place. Exploring Humanist Geographies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- ALBET, Abel (1988). "Valoració dels lligams entre Geografia Radical i Geografia Humanística", *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 13, p. 5-18.
- CRESSWELL, Tim (2008). "Space and Place (1977): Yi-Fu Tuan" dins: Phil HUBBARD; Rob KITCHIN; Gill VALENTINE [ed.]. *Key texts in Human Geography*. Londres: Sage, p. 53-59.
- ENTRIKIN, J. Nicholas; John H. TEPPEL (2006). "Humanism and Democratic Place-Making" dins: Stuart AITKEN; Gill VALENTINE [ed.]. *Approaches to Human Geography*. Londres: Sage, p. 30-41.
- LYNCH, Enrique (2003). "Confucio posmoderno", *El País-Babelia*, 2 d'agost.
- NOGUÉ, Joan (1983a). "De com la literatura pot ser útil a la geografía: reflexions arran de la lectura d'un llibre", *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 3, p. 201-208.
- (1983b). "El bosc, element clau d'un paisatge i d'una comunitat", *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 2, p. 23-67.
- (1985a). "Geografía humanista y paisaje". *Anales de Geografía de la Universidad Complutense*, núm. 5, p. 93-107.
- (1985b). *Una lectura geográfico-humanista del paisatge de la Garrotxa*. Girona: Col·legi Universitari de Girona i Diputació de Girona.
- (1985c). "Un mètode de treball humanista". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 6, p. 67-80.
- (1986). *La percepció del bosc: la Garrotxa com espai viscut*. Girona: Ajuntament de Girona.
- (2008). *Entre paisajes*. Barcelona: Àmbit.
- (2012). "Lugar, paisaje e identidad", *Paisea. Revista de paisajismo*, núm. 20, p. 6-12.
- [ed.] (2018). *Yi-Fu Tuan. El arte de la geografía*. Barcelona: Icaria.
- RODWAY, Paul (2004). "Yi-Fu Tuan" dins: Phil HUBBARD; Rob KITCHIN; Gill VALENTINE [ed.]. *Key thinkers on space and place*. Londres: Sage, p. 306-310.
- RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique (2004). "Confesiones de un cosmopolita", *La Vanguardia-Culturas*, 11 d'agost, p. 11-12.
- TUAN, Yi-Fu (1974). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. Upper Saddle River: Prentice-Hall. Trad. cast.: *Topofilia*. Barcelona: Melusina, 2007.
- (1991). "A view of Geography", *Geographical Review*, núm. 81(1), p. 99-107. Trad. cast.: "Una visió de la Geografia", *Treballs de Geografia*, núm. 44, p. 13-18 (1992).
- (1996). *Cosmos and hearth: A cosmopolite's Viewpoint*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Trad. cast.: *Cosmos y hogar. Un punto de vista cosmopolita*. Barcelona: Melusina, 2005.
- (1998). *Escapism*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. Trad. cast.: *Escapismo: Formas de evasión en el mundo actual*. Barcelona: Península, 2003.
- (1999). *Who am I? An autobiography of emotion, mind, and spirit*. Madison: University of Wisconsin Press. Trad. cast.: *¿Quién soy yo? Una autobiografía de la emoción, la mente y el espíritu*. Barcelona: Melusina, 2004.
- (2002). *Dear colleague: Common and uncommon observations*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- (2013). *Romantic Geography: In search of the sublime landscape*. Madison: University of Wisconsin Press. Trad. cast.: *Geografía romántica. En busca del paisaje sublime*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2015.

Intervenció de l'autor, Joan Nogué

Bona tarda a tothom.

President de la Societat Catalana de Geografia, amigues i amics,

Començaré pels agraïments. En primer lloc, a la Societat Catalana de Geografia, sempre oberta a actes d'aquesta mena. Gràcies, President, per la vostra hospitalitat. En segon lloc, a l'Abel Albet i a la Núria Benach, perquè aquest és un llibre col·lectiu, en bona mesura. Res hagués estat possible si un dia no s'haguessin presentat tots dos a Girona i, asseguts en una terrassa de la plaça de Sant Domènec, just davant del Rectorat de la UdG, no m'haguessin convençut de la conveniència d'afegir la figura de Yi-Fu Tuan a la seva col·lecció 'Espacios Críticos' de l'editorial Icaria, i que jo n'escrivís el llibre, és clar. La iniciativa, per tant, va ser seva, i ara els agraeixo la seva proposta, la seva insistència i, sobretot, la seva paciència al llarg de tot aquest temps d'elaboració del llibre, que no ha estat curt.

He de dir, de passada, que per mi –i per molta altra gent– la col·lecció 'Espacios Críticos' és del millor que hi ha en aquests moments en el panorama literari geogràfic no només estatal, sinó internacional. Es una col·lecció que comença a ser coneguda i valorada en molts d'altres països. Són aquella mena de petits tresors del valor dels quals hom se n'adona quan ja s'han perdut, cosa que espero que no passi mai en aquest cas. Una iniciativa editorial feta i pensada des de Barcelona i oberta al món. Enhorabona, Abel i Núria. I enhorabona a l'editorial.

Un altre agraïment ha d'anar forçosament cap als dos traductors dels textos de Yi-Fu Tuan inclosos en el llibre, la Isabel Vericat i en Borja Nogué. Traduir Tuan no és fàcil. És un assagista brillant que domina la llengua com si fos un literat, servint-se de metàfores i recurrent constantment a cites literàries (en prosa i en poesia) i, a sobre, sovint amb un punt d'ironia, per complicar-ho encara més. Traduir Tuan és com traduir un gran escriptor, amb el que això implica. De fet, Tuan és molt conegut en els cercles literaris nord-americans i els seus llibres, per posar només un exemple, solen ser ressenyats en revistes com *The New Yorker*, és a dir revistes de crítica literària de gran tiratge. No és, per tant, fàcil de traduir, com saben prou bé els dos traductors, que han fet una feina extraordinària. No és fàcil de traduir i, en canvi, la seva lectura és molt amena, molt planera, un tret molt propi d'allò que en diem 'tenir ofici'.

I el darrer agraïment, com no podia ser d'altra manera, va dirigit al protagonista d'aquest vespre, a Yi-Fu Tuan, que ha tingut la gentilesa d'enviar-nos un petit vídeo de pocs minuts, molt casolà, molt entranyable, enregistrat dimecres passat en el seu petit apartament de Madison per part d'un dels seus ex-estudiants de doctorat i que ara passarem com a colofó d'aquest acte. Yi-Fu Tuan està molt pendent d'aquesta presentació i, en no poder viatjar, ens envia una petita reflexió.

Però tornem al llibre. Escriure un llibre sobre Yi-Fu Tuan no es fàcil no només pel que hem comentat en relació a les dificultats intrínseques de la traducció, sinó, simplement, perquè no es un personatge qualsevol. Tuan és molt més que un geògraf: és un humanista -un gran humanista-, una ment lúcida, un lliurepensador. Se'm fa difícil definir-lo perquè és un personatge polièdric, que té una cultura immensa i el privilegi d'aplegar en una mateixa persona el millor de les tradicions occidental i oriental.

Tuan sorprèn el lector en més d'una ocasió: pels temes tractats, per la manera de tractar-los i, fins i tot, pel to i per l'estil. Treballador incansable i curiós de mena, Tuan ha esbrinat tota mena de temes al llarg de la seva carrera, alguns aparentment allunyats de la ciència geogràfica o, si més no, del seu *corpus* central. Pot semblar-ho, però no és així. Les preguntes que l'autor es planteja –i que després intentarà respondre a través dels seus escrits– delaten sempre la seva formació com a geògraf i sempre tendeixen a explorar la naturalesa del ser humà i de la Terra com a llar del ser humà. Per això interessen a qualsevol persona, vingui d'on vingui i tingui la formació que tingui. Als seus prop de 90 anys, segueix mirant el món que l'envolta amb la mateixa curiositat que ja tenia de nen.

El seu magisteri no s'ha canalitzat només a través de l'obra escrita, sinó també a través de les seves classes i conferències, que tenen el do de magnetitzar l'audiència. En dono fe. Ja fa anys vaig realitzar una estada postdoctoral sota la seva tutela en el Departament de Geografia de la Universitat de Wisconsin a Madison (USA). Com a complement a les lectures i a les tasques que em va encomanar, em suggerí que em matriculés al curs que impartia al llarg del primer semestre d'aquell any, el "Geography 501" (encara en recordo el codi!), curs que tenia un títol molt semblant a un dels seus llibres més rellevants, com veurem d'aquí a un moment. L'assignatura s'anomenava "Space and Place: A Geography of Experience", un títol fascinant per a algú, com jo, que procedia d'un sistema universitari més aviat rígid en relació als plans d'estudi. Doncs bé, a l'aula no hi cabia ni una agulla. Els estudiants que no trobaven un seient lliure s'asseien al terra, amb l'esquena recolzada a la paret per així prendre apunts de manera més còmoda. Minuts abans de començar la sessió, l'aula ja estava plena a vessar d'alumnes (la majoria matriculats oficialment a l'assignatura, però també n'hi havia molts d'oients), que arribaven de tots els racons del campus: òbviament de geografia, però també d'arquitectura, d'urbanisme, de paisatgisme, d'art, de literatura, de antropologia, etc., etc. I així cada dia. Mai va minvar l'assistència, ans tot el contrari. Jo no me'n sabia avenir, no només pel que veia, sinó pel que sentia... perquè Yi-Fu Tuan no només domina de meravella el llenguatge escrit, sinó també l'oral. Mai estava assegut a la taula, sinó que caminava per l'aula (per allà per on podia passar, és clar) mentre anava desplegant el seu discurs, administrant amb molta habilitat els silencis, les pauses, els tons de la veu, davant d'un auditori variadíssim i sempre amb un discret i intel·ligent sentit de l'humor i fina ironia.

Tuan flueix, se t'escapa de les mans, com l'aigua. Es difícil classificar-lo, encasellar-lo, perquè sempre ha anat al seu aire. Es veritat que passa per ser —i és— el màxim representant de la denominada geografia humanística, però a la seva manera... Les seves fonts d'inspiració i els seus temes d'estudi no responen a res més que al seu interès personal, a les seves inquietuds intel·lectuals, a les preguntes que ell mateix es formula, i no tant als canons establerts per una determinada escola de pensament, en aquest cas la humanística, per més que senti per ella una especial empatia. Les seves preferències, els seus autors de referència es troben en tots els camps del saber, incloent en aquest 'saber' l'art i la ciència. En els seus escrits, Verne, Conrad, o Wordsworth apareixen al costat d' Einstein, Hobsbawm, Mircea Eliade, Beethoven, Mozart o el Nou Testament, per posar uns pocs exemples entre centenars de possibles, i només referint-nos ara a la tradició occidental. Aquesta cultura ingent, immensa, descol·loca a vegades el lector, i més aquell lector geògraf que penetra en la seva obra de manera autoreferencial, és a dir buscant-hi exclusivament aquells autors o aquells mètodes de la pròpia ciència geogràfica, de la pròpia tradició disciplinar, i no pas els que se n'escapen. Els trobarà, sense cap mena de dubte, però sempre immersos en un oceà de referents culturals que van més enllà de la geografia. A alguns lectors geògrafs aquest tret tan característic els encanta, els apassiona; a d'altres, en canvi, els incomoda, per diverses raons.

L'Abel Albet ja ha parlat de la geografia humanística i del perquè de la presència de Tuan en una col·lecció com aquesta. Jo em limitaré ara a subratllar algunes de les seves aportacions, aquelles que jo considero més rellevants i d'absoluta vigència.

Tuan, en efecte, és el màxim representant de la denominada geografia humanística, un corrent que adquireix una certa rellevància en el món acadèmic al llarg de la segona meitat de la dècada de 1970 i molt especialment al llarg de la dècada de 1980. D'inspiració fonamentalment fenomenològica, aquesta nova perspectiva geogràfica planta cara al neopositivisme imperant en les ciències socials i en la geografia humana d'aquells anys i es disposa a obrir nous camins. S'inaugurava així una nova metodologia que havia de facilitar al geògraf i a la geògrafa un millor i més profund apropament a l'estudi de les relacions que els sers humans mantenim amb l'entorn que ens envolta. Es perseguia comprendre molt millor com els éssers humans es relacionen amb el seu entorn, com creen llocs i imbueixen de significat l'espai geogràfic i com es genera el sentit del lloc.

En una obra molt primerenca, del 1974, i traduïda per sort al castellà no fa gaire, Tuan explora per primera vegada el concepte de topofília, això és com i per què els sers humans ens sentim a gust en un lloc, ens en sentim part. En el vídeo que veurem d'aquí a un moment Yi-Fu Tuan es refereix a aquesta qüestió. Tres anys més tard, el 1977, i en una altra obra cabdal malauradament encara no traduïda, *Space and Place: The Perspective of Experience*, l'obra que té un títol pràcticament idèntic a l'assignatura que vaig cursar, com us comentava fa un moment, hi incidirà de nou, però ara centrant-se molt més en el concepte de

lloc entès com a centre de significats, d'identificació personal i focus de vinculació emocional. Es persegueix un coneixement holístic, viscut i empàtic de l'espai geogràfic submergint-nos-hi. I el que és més important: ara entra en escena amb gran força el concepte de lloc.

Al meu entendre, aquest fet és un dels que explica en bona mesura el renovat interès per l'obra d'aquest gran geògraf, que es va avançar al seu temps. Fa 50 anys Tuan ja parlava del lloc en el sentit que ho fem avui, i també de 'no-llocs', més de 20 anys abans que ho fes Marc Augé, a qui solem atribuir exclusivament –i equivocadament– aquest concepte.

Convé no oblidar que la major part de reflexions de Tuan sobre el concepte de lloc es formularen en plena etapa fordista, en un moment en el qual els grans teòrics de les ciències socials estaven preconitzaven que, a finals del segle xx, és a dir 30 anys més tard, els processos d'homogeneïtzació cultural i econòmica que es començaven a entreveure en aquell moment desembocarien en una pèrdua d'identitat dels llocs. Certament, fer de profeta en ciències socials és molt arriscat, perquè resulta que no ha succeït exactament allò que es profetitzava. Tuan i alguns més defensaven que, precisament degut a aquest incipient procés d'homogeneïtzació cultural i econòmica que s'estava començant a donar, els llocs reafirmarien la seva identitat, com així ha estat. El lloc ha reaparegut amb força i vigor i la gent afirma, cada vegada amb més insistència i de forma més organitzada, les seves arrels històriques, culturals, religioses i ètniques, com confirmarà anys més tard Manuel Castells en el seu excel·lent volum sobre *El poder de la identitat*. En d'altres paraules, la gent es reafirma en les seves identitats singulars i defensa els seus llocs davant la nova lògica dels espais sense llocs, dels espais de fluxos propis de l'era informacional en la qual ja estem plenament immersos. La gent reclama la seva memòria històrica, la pervivència dels seus valors i el dret a preservar la seva pròpia concepció de l'espai i del temps.

El lloc no serà l'únic concepte geogràfic repescat i rehabilitat per Tuan i pels humanistes. El paisatge en serà un altre i, en el cas de Tuan, tan aviat com el 1961, en un article publicat en la prestigiosa revista *Landscape*, fundada per J. B. Jackson, revista icònica que els arquitectes i arquitectes paisatgistes coneixen bé perquè aviat esdevingué un referent. A partir d'ara el paisatge ja no serà només visual, sinó que també serà sonor, tàctil, olfactiv. El seu és sempre un paisatge multisensorial.

Lloc, paisatge, però també podríem parlar de com en són d'actuals les seves aportacions sobre la noció de bé comú, sobre el paper de la comunitat en la construcció cultural del lloc i del paisatge, sobre les cartografies de la vida quotidiana, temes tots ells que es varen avançar al seu temps i que avui trobem no només en les línies de recerca més innovadores de la geografia contemporània (sobretot en les anomenades geografies crítiques, hereves de la geografia radical de base marxista), sinó també en la resta de ciències socials. Assistim ara mateix a una mena de *revival* de la geografia humanística, encara que no se n'utilitzi

l'etiqueta. D'aquí l'aparició de les conegudes com 'geografies emocionals', que han donat lloc a la publicació d'una nova revista acadèmica d'àmbit internacional i de caràcter transdisciplinar denominada *Emotion, Space and Society*. Estem assistint clarament a un renovat interès per tot allò que tingui a veure amb l'espacialitat de l'emoció, el sentiment i l'afecte. Interessa cada vegada més l'exploració a fons de les interaccions emocionals entre la gent i els llocs. Temes com els espais afectius i la globalització, arrelament *versus* desarrelament, arquitectures emocionals i paisatges de l'emoció, la semiòtica i la poètica de l'afecte, espai públic i emoció, entre molts d'altres ja evocats per Yi-Fu Tuan en la dècada de 1970, estan adquirint ara un renovat protagonisme. No em puc, però, estendre més en les seves aportacions perquè ens allargaríem massa i, si ho explico tot, llavors no comprareu el llibre. Deixeu-me tornar al personatge, per anar acabant i donar pas al vídeo del que us he parlat.

Tuan ha exercit el seu magisteri i ha deixat la seva petja no només a través de l'obra escrita, sinó també a través de les seves classes. Malgrat la seva aparença tímida i un tarannà un punt introvertit a primera vista, Tuan és una persona molt sociable i propera, en especial en relació als estudiants. No és gens estrany, per tant, que molts dels reconeixements obtinguts tinguin a veure amb la seva activitat docent i que, significativament, alguns d'aquests reconeixements provinguin directament de les associacions estudiantils, com el premi "Best Professor" concedit per l'Associació d'Estudiants de Wisconsin. Cau bé als alumnes, l'aprecien i mai s'avorreixen a les seves classes. Un exemple, reproduït en el llibre: la seva darrera classe magistral, el seu discurs de comiat en jubilar-se. Lluny de tot dramatisme o vocació èpica, com potser caldria esperar en un acte com aquest, hi trobem reflexions que, inevitablement, provocaven el somriure de l'audiència, com les següents, que reproduïxo a partir de la traducció castellana que n'hem fet en el llibre:

"...como el individuo humano es cuerpo y mente, las dos cosas, también se puede decir de él que es tanto "lugar" como "espacio". Su cuerpo, ligado por los sentidos al medio ambiente, es lugar; su mente, libre de este tipo de lazos sensoriales, es espacio. Dada su mente errante, el ser humano rara vez puede estar, por ende, plenamente donde está. Por ejemplo, ahora mismo ustedes están en esta clase, que es su lugar, y están aquí para escucharme. Pero sean sinceros. ¿Es realmente así? Su cuerpo está aquí, en efecto. Sin embargo, su mente puede estar en otra parte. Estoy dispuesto a apostar que bastantes de los que están en esta aula ya se han ido a comprar una pizza o a tener sexo a otra parte de la ciudad."

O aquesta altra:

"En un café Starbucks en State Street, vi a tres jovencitas que entraban hablando entre ellas. Llegaron al mostrador, compraron su café con leche y encontraron una mesa alrededor de la cual se sentaron. Me gusta escuchar a escondidas a la gente joven y me ilusionó la idea de escuchar su conversación. Pero no tuve suerte porque cada una, con el iPhone en la mano, se inclinó sobre él para escribir un texto a un amigo en otra parte de la ciudad."

O aquesta:

“Qué extraño es que nos podamos sentir mejor conectados con nuestro compañero canino que duerme a nuestros pies que con nuestro compañero humano que ronca a nuestro lado.”

Crec que no calen massa comentaris...

El protagonista d'aquesta nit ha cultivat també gèneres quasi oblidats, com l'epistolar. A Tuan li encanten les cartes, escriure cartes. Tant és així que un dels seus llibres més interessants i potser menys coneguts consisteix en la recopilació de les seves reflexions en format epistolar al llarg d'una gran quantitat d'anys i sobre els temes més variats que hom pugui imaginar. Cartes que sovint no anaven adreçades a ningú en concret i que sempre començaven amb un “Estimat col·lega”. D'aquí que el llibre al qual m'estic referint es tituli precisament així: *Dear Colleague: Common and Uncommon Observations* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002). Això em va sorprendre gratament quan vaig estar amb ell a Madison. Trobar regularment, cada 15 dies més o menys, a la meua bústia del Departament de Geografia un foli mecanografiat que començava sempre amb el ja famós “Dear Colleague” era una experiència realment entrañable, i a la qual t'acostumaves ràpid. Era corrent veure gent a la cafeteria de la Facultat llegint-lo tot esmorzant mentre se li escapava un petit somriure. I sempre et preguntaves de què aniria el proper ‘Dear colleague’.

Un substrat cultural de base oriental, empeltat d'una ingent cultura occidental, i tot plegat amanit amb unes elevades dosis d'ironia i un sentit de l'humor molt intel·ligent, dóna com a resultat un personatge realment especial, bastant singular, capaç de centrar la seva atenció, simultàniament, en el detall quotidià més ínfim i en l'observació més universal. D'aquí el seu magnetisme, la seva capacitat d'atracció i l'originalitat de la seva obra.

Yi-Fu Tuan ha estat un excel·lent professor, en efecte, però també un gran assagista i un esplèndid escriptor, amb una curiositat que no s'acaba mai, per gran que es faci. És curiós, fins i tot xafarder en el bon sentit de la paraula i per això no hauria de sorprendre la seva passió per les biografies i autobiografies de personatges cèlebres de la història, de Mozart a Tolstoy, passant per Marcel Proust, Thomas Mann o Albert Einstein. Molts dels autors pels quals sent una especial predilecció són, a més de geògrafs com Humboldt o Sauer, filòsofs, escriptors, músics i poetes.

Una cultura immensa en un home senzill i humil, que, ja a tocar dels 90 anys i quan mira enrere i valora el seu pas per aquesta vida, afirma el següent:

“No m'agrada la paraula maduresa. Sempre he volgut ser un immadur. Sóc immadur intel·lectualment en el sentit que em faig preguntes bàsiques, essencials, quasi infantils, que m'agradaria poder contestar. Aldous Huxley era l'arquetip quasi perfecte del que habitualment entenem per intel·lectual, en el sentit que sempre estava pensant en coses desconcertants, i era una persona extremament culta. I, en canvi, al final de la seva vida li confessa a un amic:

‘Mira, he dedicat 45 anys de la meua vida a la lectura i a l’estudi i, quan em pregunto a mi mateix què en queda de tot plegat, què és el que n’he après, què puc oferir de tot això a la resta de la humanitat, l’únic que se m’acudeix dir és que hauríem de mirar de ser més bones persones i de tractar-nos millor els uns amb els altres’. Es una mica decebedor, no? Després de tants anys estudiant i investigant autors i pensadors, de penetrar en el cor de les grans obres de la literatura universal, resulta que al final de la teua vida arribes a aquesta única conclusió. Sí, m’imagino que a algú li pot semblar una mica decebedor. Però per a mi no ho és”.

Moltes gràcies per la vostra presència i per la vostra atenció.

Foto: Alex Cumplido

Salutació de Yi-Fu Tuan amb motiu de la presentació del llibre

Friends and colleagues

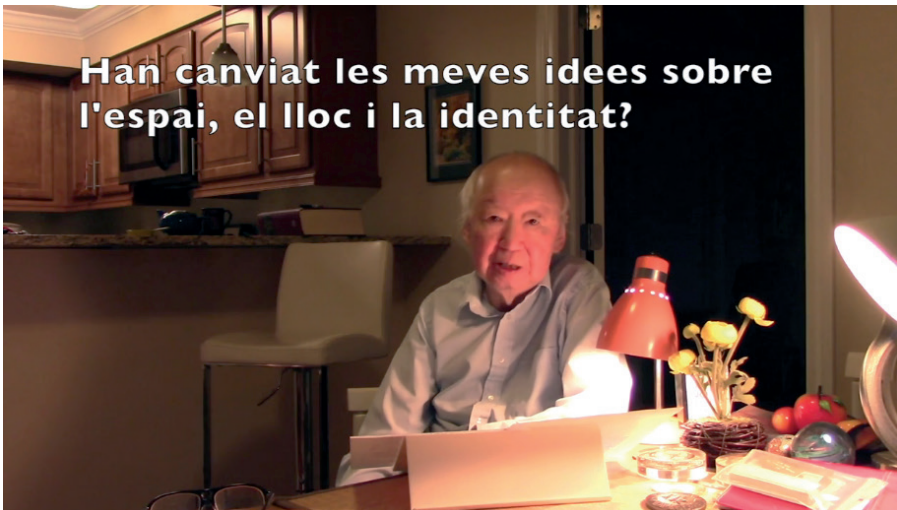
It is a singular pleasure and honor for me to send you this brief message to mark the publication of “El Arte de la Geografía.” Heroic patience on Professor Joan Nogué’s part has made its birth possible. Perhaps I am foolish to say this, but at age 87, I have wondered whether anything I wrote has a life span longer than “the flavor of the month.” One book that will last longer and may indeed endure is the one launched today, if only because the topics it broaches—place, space, and identity—are perennial and will not cease to be asked so long as we continue to ponder over who we are and can be. As to the chapters I contributed to the book, their style will make them seem dated one day, even if the topics themselves are timeless. Is there an exception? If there is, it is likely to be the interview conducted between Joan and me, for its style is conversational and conversation can never pass out of fashion so long as we humans retain our full humanity.

Now, have I changed my views about place, space, and identity? After all, I first addressed them almost a half century ago. The answer is no and yes. No, my views have not changed. What I wrote in the 1970s, I still see as valid and useful, but yes, my views have shifted a little because my experience in recent years has made me give space and place a somewhat different emphasis. The difference between then and now is that I have come to recognize the depth of a human being’s rootedness in place, a depth that is ineradicable. What brought about this shift in emphasis?

Well, in 2005, after an absence of sixty-four years, I returned to China for a brief visit. In the time I lived abroad, I lost fluency in my native tongue and China turned into a modern country, radically different from the one of my childhood. When I re-visited China, I felt myself a stranger, and yet in conversation with friends I quickly lapsed into using the word “we,” as in “we shouldn’t have built the Great Wall” or “we should have fought harder against Japanese invaders.” By “we,” I meant “we Chinese.” In contrast, even though I became a naturalized American citizen in 1974, I never use the word “we” to imply identification with a whole country. I do say “we Madisonians” when debating with Milwaukeeans or “we Wisconsinites” when arguing with Iowans, but not “we” as in “we Americans.”

Yet, for all this discovery of my deep rootedness with my birthplace, I remain a cosmopolite, content and fulfilled in my adopted country. Why? Because I have come to see the possibility of feeling at home almost anywhere in the world and this is because almost anywhere in the world there is the possibility of encountering human goodness. Human goodness blesses place, making it

feel simultaneously home-like and sacred. For me, then, it is not true that home can only be where one's ancestors are buried, and this is because goodness—that bolt of grace out of the blue—has a way of striking anytime any place. In my twilight years, it is this kind of awareness that persuades me of the profound link between the study of space and place and the study of philosophy, ethics, and even theology. Humanist geography is, from this perspective, a core discipline in the humanities and the arts, one worthy of a lifetime of dedicated reflection and research. Where, you might ask, is the center of such dedication? Not, in my opinion, in the USA, even though a new magazine called “Geo-Humanities” is published in Washington DC; rather it is the capital of Catalan culture and civilization—Barcelona.

Fotograma del vídeo gravat per Yi-Fu Tuan i emès en l'acte de presentació a la SCG

Amics i col·legues,

Per mi és un gran honor i un plaer enviar-vos aquest breu missatge amb motiu de la publicació de *El arte de la geografía*. L'heroïca paciència del Professor Joan Nogué l'ha fet possible. Potser sigui ridícul dir-ho, però als 87 anys m'he preguntat si res del que he escrit ha perdurat més enllà de l'èxit del moment. Potser un llibre que perdurarà i realment sobrevisqui sigui aquest que presentem avui, ni que sigui perquè els temes que tracta—lloc, espai, identitat—són eternals i no deixaran de ser tractats mentre continuem pensant en qui som i en qui podem ser.

Pel que fa als meus capítols en aquest llibre, el seu estil els pot fer semblar antiquats per bé que els temes siguin eternals. Hi ha cap excepció? Si n'hi ha una, podria molt bé que fos l'entrevista mantinguda entre en Joan i jo, perquè aquí l'estil és el d'una conversació, i la conversació no passa mai de moda sempre que nosaltres, els humans, retinguem la nostra plena humanitat.

Han canviat les meves idees sobre l'espai, el lloc i la identitat? Després de tot, vaig començar a pensar-hi fa gairebé mig segle. La resposta és no. I sí. No, les meves idees no han canviat. El que vaig escriure als anys 70 encara ho trobo vàlid i útil. Però sí, la meva visió ha canviat una mica perquè la meva experiència dels darrers anys m'ha fet posar més èmfasi, donar més importància a la profunditat de l'arrelament humà al lloc, una profunditat que és impossible d'erradicar. I què és el que ha provocat aquest canvi d'èmfasi? Bé, l'any 2005, després d'una absència de 64 anys vaig tornar a la Xina per a una breu visita. Després de tants anys vivint fora, havia perdut fluïdesa en la meua llengua materna i la Xina s'havia convertit en un país modern, radicalment diferent del de la meua infantesa. Quan vaig revistar Xina, em vaig sentir un estrany. Però en la conversa amb els meus amics xinesos de seguida vaig començar a utilitzar la paraula “nosaltres”, com en “no havíem d'haver construït la Gran Muralla”, o “havíem d'haver lluitat mes contra els invasors japonesos. Amb “nosaltres”, vull dir “nosaltres, els xinesos”. Per contra, tot i que vaig obtenir la ciutadania nord-americana el 1974 mai no utilitzo el “nosaltres” per identificar-me amb el conjunt del país. Sí que dic “nosaltres, els de Madison” quan debatem amb “els de Milwaukee, o “nosaltres, els de Wisconsin” quan discutim amb “els d'Iowa” però mai “nosaltres” com dient “nosaltres, els americans”. Però, tot i aquest descobriment del meu profund arrelament al meu lloc de naixement, continuo sent cosmopolita, content i satisfet amb el meu país adopció. Per què? Perquè he arribat a veure la possibilitat de sentir-me a casa gairebé arreu del món. Perquè gairebé arreu del món hi ha la possibilitat de trobar la bondat humana. La bondat humana beneeix el lloc fent-lo sentir alhora com a casa i com a sagrat. Per tant, per mi no és veritat que la llar sigui només on són enterrats els nostres ancestres. I és així perquè la bondat –quan la gràcia apareix del no-res– pot sorgir en qualsevol moment, en qualsevol lloc.

En el crepuscle de la meua vida, és aquesta consciència la que em persuadeix del profund lligam entre l'estudi de l'espai i del lloc, i l'estudi de la filosofia, l'ètica, i fins i tot la teologia. La geografia humanística, des d'aquesta perspectiva, és una disciplina central en les humanitats que mereix tota una vida de dedicada reflexió i recerca. Us demanareu on és el centre d'aquesta dedicació. En la meua opinió, no als Estats Units d'Amèrica, encara que una nova revista anomenada *Geohumanities* es publiqui a Washington DC. Més aviat es troba a la capital de la cultura i la civilització catalana: Barcelona. Gràcies.

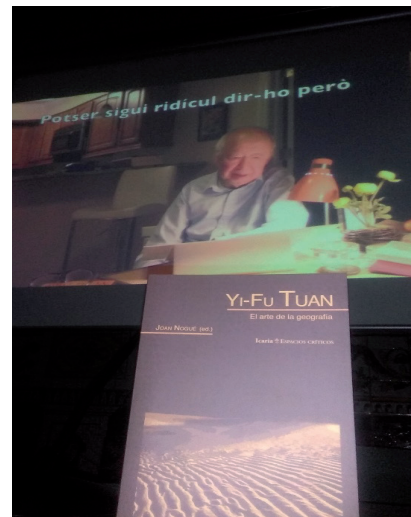

Foto: Jordi Royo